Szekeres István

A ’magyar’ népnév és három „ismeretlen eredetű” szavunk etimológiája

(The etymology of the folk name ’Hungarian’ and our three words of „unknown origin”)

Bevezetés

— A ’magyar’ népnév etimológiája az elmúlt három évtizedben többször foglalkoztatott. Első tanulmányom „A ’magyar’ népnév történeti összehasonlító vizsgálata” címmel, 1992-ben írtam. A második tanulmányom címe: „A magyar népnév történeti etimológiája”.

A 2019. és 2021. évi tanulmányaimban már kitértem a TESZ által két, majd három „ismeretlen eredetű” szavunk etimológiájára is, amelyek *a kínai* ’**MA**’ (ló) szógyökeikkel példázzák egymást.

— ’**Magyar**’ népnevünk, *nyelvünk, történelmünk* olyan „örökzöldje”, ahol a fantázia különösen nagy teret nyert. (L.: „Mag népe”; stb.)

De, több feltételezést olvashatunk, a TESZ 2. kötete 817. oldalán, népnevünk szófejtésében is. A **félkövér** kiemelések tőlem:

„Összetett szó. — Előtagja az önálló használatban **ki nem mutatható** *magy-* **valószínűleg** ősi örökség az ugor korból;” — Továbbá:

„Az ugor alapalak ***mańćз lehetett**. A szó az ugor korban a későbbi magyarságnak, a voguloknak és az osztjákoknak a möś-frátriához tartozó részét **jelölhette**. — Az összetétel eredetibb vegyes hangrendű formájában megőrzött *er, eri* utótag azonos azzal a finnugor örökségben ránk maradt, önálló használatban **ki nem mutatható** ’férfi’ jelentésű szóval, amely a férj-nek az utótagja, s feltehetően benne lappang az ember-ben is (a rokon nyelvi megfelelőket 1. férj a.). — Az összetétel kialakulásának ideje az ősmagyar kor **legelejére tehető**. A *dzs > gy változás kora közelebbről **nem határozható meg**. A származásnak megfelelő vegyes hangrendű formából, amelynek változatai még a 16. században is éltek, kétirányú hangrendi kiegyenlítődéssel, megyer és magyar változat alakult. Törzsnévként a palatális változat, a vezető törzs után megjelölt nép neveként viszont végül is a veláris változat állandósult. Az *i* végű középkori adatok többféleképpen magyarázhatók: lehet közöttük többes számú latinosított forma, melléknévképzős származék, de némelyikükben **talán** az a szóvégi hang lappang, amely a férj szó végén s **esetleg** a némber egyes régi adataiban is megtalálható. A magyarán *–n* ragja előtt birtokos személyrag, a magyaráz *á*-jában lativusrag van. — Személynévből való származtatása, a mag főnév származékaként és más szavak összetételeként való magyarázata, valamint az utótag török szóval való egybevetése téves.”

A TESZ szócikke írója az alábbi általam kiemelt 10 feltételezéssel vezeti le a ’*magyar*’ szó eredetét:

1. : „ki nem mutatható”; **2.** : „valószínűleg”; **3.** : „mańćз lehetett”; **4.** : „jelölhette”; **5.** : „ki nem mutatható”; **6.** : „feltehetően”; **7.** : „legelejére tehető”; **8.** : „nem határozható meg”; **9.** : „talán”; **10.** : „esetleg”.

Ezért sem tudom elfogadni *magyar* népnevünk *magy-* előtagja levezetését az ugor alapalak **mańćз* szóból! — mert nem a **mańćз* szóból származik! Az utótag *–er* > *ar* levezetésével egyetértek.

Kutatásaim a kínai ’ma’ alapszó alábbi adatcsoportjain alapulnak:

1.0 A kínai ’**ma**’, népnevünk előtagjának alapszava

1.1 A Német Gyula által kigyűjtött nép és településnévi adataink

1.2 A keleten maradt magyarság emlékei
1.3 Ma, **Mada** személyneveink és elhasonult változataik
1.4 Ma, **Mada** helységneveink és elhasonult változataik
1.5 Három „ismeretlen eredetű” ’**ma**’ -tövű szavunk etimológiája

1.0 A kínai ’ma’, népnevünk előtagjának alapszava

Németh Gyula a **Madžar (**Madzsar**) tavat** és a **Madžar (**Madzsar**)** folyót földrajzi névként a *felső Abakán vidékén,* a kizil tatárok földjén találta meg. S így *madžar* népnevünknek *földrajzi névként* a legkeletebben adatolt előfordulása. Amelynek **madž** előtag, a kínai ’**ma**’ (ló) **č** (cs) ellátottságot jelölő képzőnkkel, s a **č > dž** (cs > dzs) affrikáta hangváltozásával jött létre.

A ’**ma**’ már *kikopott nyelvünkből*, mert csak *népnevünk előtagjaként*, három „*ismeretlen eredetű*” szavunkban, *személyneveinkben*, és a belőlük képzett *helységneveinkben* van jelen.

Akkor került (kerülhetett) ázsiai hun (xiongnu) néprészünk nyelvébe, amikor háborúzva, vagy a békésebb időszakokban is, *összekapcsolódott régmúltunk története* az ó-kínai népességgel. A köznépi érintkezésekben is:

„A heqin egyezmények keretében a kínaiak Wudi császár uralkodásának kezdetén fizették a legtöbbet a xiongnu-knak.

A xiongnu-k jóindulatának elnyerését szolgálhatta a határpiacok (*guanshi*) megnyitása. Ezeken a határ közeli piacokon a xiongnu-k elcserélhették pásztorkodással, vadászattal szerzett javaikat a kínaiak földműves termékeire. A határpiacokat Wendi császár (Kr. e. 180─157) idejében nyitották meg, s több forrás utal arra, hogy rengeteg xiongnu látogatta őket.” (Csornai K. 2007. 20.)

Így, Őseleink — a kínai piacokon alkudozva, — *megismerhették* a lovak ’**ma**’, vagy a *még korábbi hangtörténetű nevét* is! Amely ’*ma*’ szónak, a kínai nyelv legújabb hangtörténeti kutatása alapján, — 2000 évvel korábban — még **mra* hangalakja volt. (Dr. Bartos Huba szíves közlése.)

De, ebben az ó-kínai **mra* szóalakban, *xiongnu* eleinknél aligha lehetett használatos, mert nyelvünk *jövevényszavakban sosem tűrte* a szókezdő mássalhangzó torlódásokat. A nazális ’*m*’-hez kapcsolódó ’*r*’ pergőhang képzésének helye és módja teljesen eltér egymástól, ezért az ó-kínai **mra* szóalakból az ’*r*’ pergőhang kiesett. S így a kínai szó korabeli hangalakjától függetlenül, Őseleink már ’**ma**’-nak ejtették.

Cáfolhatatlan bizonysága, hogy ’*Magyar*’ népnevünknek a ’*ma*’ alapszó az előtagja, miként alapszava, az „ismeretlen eredetű” *mén, makacs, makrancos* szavaknak is.

A ’**ma**’ (ló) szó arra is enged következtetni, hogy a földművelő életmódban élő *őskínai nép* őseleinket — *lovon ülő, lovas népnek* ismerte meg. S így, a *sok lóval ellátottság* — **determinánsa lett** *népnevünknek* is.

„A *-cs* képző legtöbb esetben valamivel való ellátottságot jelöl: *Munkács*, *Hangács*, *Bikács* ’Bikás hely’, *Kövecs* ’köves hely’, *Fajdacs* ’fajdban gazdag hely’, de külön kell kezelni azokat az eseteket, amikor a *–cs* foglalkozásnevet alkot vagy kicsinyítőképzőként van jelen.” (Faragó Imre: FÖLDRAJZI NEVEK, Bp. 2014, 116.)

„A *-csa/-cse* kicsinyítő képzőbokor előzménye még az ősmagyar korban alakult ősi kicsinyítő funkciójú denominális elemekből.” Amely „A ma is használatos tócsa, vércse, szárcsa származékokban már teljesen elhomályosult.” (T. Somogyi Magda: KICSINYÍTŐ-BECÉZŐ KÉPZŐINK TÖRTÉNETÉRŐL 296)

— A **Madžar** (Madzsar) tavat és a **Madžar** (Madzsar) folyót földrajzi névként, a Felső Abakán vidékén, a kizil tatárok földjén találta meg kigyűjtéséhez **Németh Gyula**. Amely *madž* előtag népnevünkben, — a **ma+č**, ellátottságot jelölő képző, s a **č > dž** (cs > dzs) affrikáta változással jött létre. S így **földrajzi névként** *népnevünknek* a Németh Gyula által

legkeletebben megtalált előfordulása. S itt meg kell jegyeznem: — Időtálló *földrajzi neveket,* **elhurcolt rabszolgákról** nem szoktak elnevezni!

Így jöttek létre egykor a: **ma+č > mač > madž**, — és a **ma+d > mad'** (magy), és elhasonult *mad* > **mat**, stb. — előtagjai népnevünknek. Amelyek később, a Kárpát-medencében is (!) megjelentek. **L.** pl.: a **Mach** (Macs) család és helységneveket, és elhasonult változatait. S ez épp így igaz — a **ma+d** ellátottságot jelölő képzővel alkotott neveink, és elhasonult változataikra is. Amely előtagok jelentését a tulajdonságot jelölő: **–as, > -os, > -us** képzőkkel tovább képezték. L.: *Mad-as* > *Mad-os* > *Mat-os*; *Macs-os* > *Macs-us* családneveinket.

— A **ma+cs**, és a **ma+d** előtagokhoz az **–er** (férfi) utótag járult. Mert '**ember**' szavunk az **em-** '*nőstény, anya*' (L.: '**emse**'), és a hím **-ber** '*férfi*' szó összetételeként jött létre. Amely: „**-ber** utótag a 'férfi' jelentésű férj szónak változata." (L.: TESz 1 759)

S amely **–ber** utótag **–er** végződésre rövidült, és a macs > **madzs** és a mad > **mad'** (magy) > **megy** előtagokhoz csatlakozott. (L. pl.: **Magy** 'helység Szabolcs-Szatmár megyében Nyíregyházától keletre' [1319: *megh* (megy); 1326: *Mogh* (Mogy);] **Vö. Mátyfalva**, **Nagyfalva** (Kiss II 65.) — **L.:**

Mátyfalva Kárpát-Ukrajnában Nagyszőlőstől nyugat-délnyugatra [1326 *Magfalva*] A *Magy* szn.-nek a birtokos személyraggal ellátott *falu* főnévnek az összetétele. (Kiss II 110.)

Nagyfalva 'ausztriai helység Burgenlandban Gyanafalvától (Jennersdorf) kelet-északkeletre; Mogersdorf' [1350: *Mochfolua* (ɔ: Moghfolua) (Kiss II 184.)

„**Matty** 'helység Baranya megyében Siklóstól dél-délnyugatra' [1355: *Moch*: Csánki 2 508]. Puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö. 1211: *Mot* szn. PRT. 10 507), *Mod* szn. (uo.) 1229/1550: *Mogy* szn. (VárReg. 360.). (Csánki 2: 508; Varga: Bec. 76.)."

Így jöttek létre a '**macs**', '**mad**' (lóval ellátott jelentésű) személynevekből a 'Mocs', 'Mod', Magy > Máty > Mot > Moty > Mogy, stb. — elhasonult személy és településnevek **a Kárpát-medencében**.

Baboss Ernő szerint a **dzś > gy** változás „a legkorábban a X. században, az ősmagyar kor legvégén kezdődhetett meg, s minden bizonnyal átnyúlhatott az ómagyar kor első évszázadába vagy későbbre is". (Baboss 1957. 440.). Ezért a **Megyer** helységnevek csak a Kárpát medencében fordulnak elő! Korábban '**magyar**' (hangzású) népnevünk a Kárpát-medencében sem létezett! Miként a magas hangrendű **Megyer** törzsnév sem.

S mivel a török nyelvekben nem volt **d'** (gy) hang, így a **dž > d'** (gy) és a **d > d'** (gy) palatalizáció (jésítés, vagy lágyítás),— **csak és csakis a nyelvünkben** mehetett végbe!

Németh Gyula kigyűjtésében: „A malmyži kerületben lévő **Ma'djar** nevű falut pl. állítólag egy **Ma'djar** nevű ember alapította." — Ugyanezen **Ma'djar** népnévi adatainkat találták meg magyar kutatók Üzbekisztánban és Északnyugat-Kazahsztánban, ahol a leszakadt (lemaradt) néprészeink nyelvében a kései palatizáció (lágyulás) szintén végbement. S ez bizonysága annak, hogy csak később váltottak nyelvet, amikor nyelvükben már szintén végbement a **dž > d'** (gy), vagy a **d > d'** (gy) palatalizáció. Ezért a **Ma'djar**-t később is — **ma'gyar**-nak ejtették. Ahol a **dj** betűpár a lágyult **d'** (gy) hangot jelölte.

A magas hangrendű **Megyer** helységneveink, csak a Kárpát-medencében fordulnak elő. Erdélyen kívül. Bizonyságaként, hogy a Megyer törzs névadóként **Erdélyben** nem volt jelen, mert Árpád népéhez tartozott. Ezért kigyűjtöttem Megyer nevű településeink legrégebbi feljegyzéseit. Ahol a '*gy*' hangot a korabeli latinbetűs írásunkban '*g*' betűvel jelöltük:

„**Megyer** 'község Veszprém megyében Sümegtől északnyugatra' [1332: *Meger* : Zalaokl. 1: 261] Az ómagyar *Megyer* törzsnévből keletkezett, tehát Megyer törzsbeliek településére mutat. A törzsnévre l. 950 k.: *Μεγέρη(ς)* (Gyóni: GörFeljSz. 90) Az elsődleges névváltozat a vegyes hangrendű *mogyer* volt." (Kiss Lajos II 115) S ez már a **ma** > **mo**, **a** > **o**

hangváltozás bizonysága.

„**Megyercs** ’helység a Csallóközben (Szlovákia) Komáromtól északnyugatra; Čalovec’ [1247 u.: *Megerch* : Győrffy 3 439]. Az ómagyar *Megyer* törzsnév kicsinyítő funkciójú –*cs* képzős származékából keletkezett.” (Kiss L. II 115.) — Továbbá:

Bábonymegyer „l.: 1193: *meger*”
Békásmegyer „l.: 1135/1262/1566: *Meger*”
Bélmegyer „l.: 1346: *Meger*”
Káposztásmegyer „l.: 1148/1253: *Meger*”
Mezőmegyer „l.: 1346 *Meger*”
Nagymegyer „l.: 1268/1347: *Meger*”
Nógrádmegyer „l.: 1282: *Meger*”
Tótmegyer „l.: 1248: de villa *Meger*”

— A megkülönböztető előtagok csak később lettek a helységnevek részei.

A mélyhangrendű a **Macs** > **Mocs** > **Mogy**, és a **Mad** > **Mád** településneveink (itt fel nem tüntetett régi írásmódjukkal), valamint elhasonult változataikkal ma is jelen vannak a Kárpát-medencében. Ilyen elhasonult településnév a **Mátyfalva**. — De: **1326: Magfalva** (Magyfalva), amely településnév a személynév birtokos személyraggal ellátott falu összetétele.

Különösen fontos adatsor a **Matty**: „[1355: *Moch;* Csánki 2: 508]. Puszta szn.-ből keletkezhetett magyar névadással; vö. 1211 *Mot* szn. (PRT 10: 507), *Mod* szn. (uo.), 1229/1550: *Mogy* szn. (VárReg. 360.). (Csánki 2 508; Varga: Bec. 76.).” (Kiss Lajos 1978, 110.) Mert, **Kiss Lajos** a **Matty** településnévnél, — szinte összefoglalja népnevünknek a kínai ’**ma**’ (ló) ellátottságot jelölő képzőit, és elhasonult változatait a Kárpát-medencei személy és településneveinkben.

1.1 A Német Gyula által kigyűjtött név és településnévi adataink.

— **Németh Gyula** népnevünk különböző helység és földrajzi név változatainak sokaságát gyűjtötte ki, bár koncepciósan tagadta, hogy többségüknek bármi köze volna népnevünkhöz, mert csak az „*uráli őshaza*”, a *Magna Hungária* környékén lévőket ismerte el hitelesnek.

Pedig, a legrégebbi bizonyságok: **a földrajzi nevek**. Így Németh Gyula a már említett Jeniszeji kormányzóság minuszinszki kerületében, *a felső Abakán vidékén*, a kizil tatárok földjén találta a **Madžar (**Madzsar**)** tavat és a **Madžar (**Madzsar**)** folyót.

Azért **valótlan** feltételezés, hogy e két földrajzi név is **a tatárjárás alkalmával** elhurcolt rabszolgák által jött létre. Mert elhurcolt rabszolgákról nem szokás **időtálló földrajzi neveket** alkotni.

A **Madžar** személynév is többször előfordult Ázsiában, mégpedig a mongolok történetében. Első előfordulása e névnek azon események leírásában volna, melyek a merkitek, egy régi mongol nép pusztulásával vannak összefüggésben. (1206 – 1227-ben.) E tudósítás szerint a merkitek királya, Tokta-bigi, 1208-ban (?), az Irtis környékén elesik, a testvére Fiai között szerepel némely forrásokban egy Madžar nevű herceg is. A magyarországi 1241-42-es „tatárjárás” előtt 35 évvel!

Sőt: **Julianus barát** első útján, 1235-1236-ban még csak arról értesült, hogy a mongolok megtámadni szándékoznak Európát. Tehát 1206-1227-ben a mongolok még nem érték el Julianus megtalált úticéljának magyarjait sem! S így erős cáfolata annak, hogy elhurcolt rabszolgák neveként került (kerülhetett) népnevünk a mongolokhoz. Mert ez inkább népnevünk hagyatékként való tovább élését bizonyítja a korabeli mongoloknál, s nem Németh Gyula gondolatmenetét:

„Kelet-Európában és Ázsiában, a múltban és jelenben egyformán, számos olyan hely-, személy- és népnevet találunk, mely a magyar névvel azonos, vagy hozzá igen hasonló.

Ezeket a neveket gyakran úgy magyarázzák, hogy a honfoglalás előtti magyarsággal, illetőleg ennek töredékeivel vannak összefüggésben. Ilyen nevek a következők (azokat a neveket, amelyek világosan a honfoglalás előtti magyarokra vonatkoznak, természetesen nem említem):"

Možarsk helység a Kuma alsó folyásánál, a torkolattól mintegy 80 kilométerre, a folyótól mintegy 10-12 kilométerrel északra, az Asztrachani kormányzóságban, a kormányzóság határán.

Možarka és

Možarki falvak,

Možarovo egyházas falu. (A **Možari** — magyarka; a **Možarovo** — magyaré.)

Možarka folyócska a tetjuši kerületben;

Možarka folyó a csebokszári kerületben;

Možarovszkij Majdan és

Možar-Kasy falvak,

Možarovka falu- és folyónevek a Penzai kormányzóság két kerületében;

Možarovka,

Možarovo,

Možarovszkaja falvak a Tambovi kormányzóságban,

Možary falu a Szaratovi kormányzóságban. A megyer-féle névváltozatot őrizték meg a Kazáni kormányzóság kozmodemjanszki kerületében

Mižar és

Mižary falvak, továbbá a civilszkiben

Mišer falu és

Mižer-šjirma folyónév. „Hogy pedig e helyneveknek csakugyan népnév az alapja, kétségtelenül kiviláglik egy Šack városában őrzött 1539-es oklevélből, melyben Kugušev fejedelemnek jog adatik „régi mód szerint bíróilag ítélettel sújtani és megkötözni a tarchanok, baskírok és možerjánok közűl való tatárokat, akik Temnikovban laknak..." *Továbbá*: „Egy 1483-ból való szerződésben is szerepel a

Mačjarin név." „Egy másik kutató, éppen

Možarovskij nevű, szintén foglalkozott e nevekkel. Legfontosabb adata, hogy

Možar 1551-ben mint népnév előfordul Kazán vidékén, a csuvasokkal, cseremiszekkel, morvákkal és tarhanokkal együtt. A Vjatkai kormányzóság malmyži, orlovi kerületében van:

Madjar, illetve

Madjarovo község." „Reguly „Tschuwaschische Namen" c. kéziratos dolgozatában

Modzsár és

Matjár neveket találunk, melyeket Munkácsi a magyar népnévvel egyeztetett." (A csillaghegyi HÉV megállóban, a 60-as években volt egy „maszek" iparos nevét hirdető tábla, amelynek egy Matjár nevü iparos volt az alanya. S ezen a néven igencsak megakadt kíváncsi figyelmem!) (A Matjár név a mad > mat, d > t > ty elhasonulásokat is igazolja. L.: *matyár ~ magyár*. Ezek alapján a mad > mat > maty > magy fonémaváltozások könnyen beláthatók.)

„Örményországban, éppen a szevordik földjének a tájékán van egy völgy, amelynek a neve

Mačarakajor (a '**jor**' völgy, új-örmény nyelven.)

Mčrkajor. A Kaukázusban van

Madžara folyó s

Madžariszkhali folyó. Van egy tatár, illetve orosz közszó is, mely a magyar névvel függ össze. Ez a szó a krími tatár

madžar 'szekér'; az oroszban

možára 'grosser, tatarischer Karren' (nagyobb, tatáros kocsi);

maža (?) (Südrussl.) 'mit Ochsen bespannter wagen' (ökrökkel befogott kocsik);

mažara 'zweispänniger Kamelwagen (in der Krim)' (kétfogatos tevés-kocsi, a Krimben). Ide tartozik még:

možárskaja kurica ('magyar csirke'),

možarskij pètuh (prov.) 'der Fasan' ('magyar fácán')."

Az idézetek szerint magyar népészünk jellegzetes megjelenéséhez tartozott az ökrökkel és tevével húzott szekér, a csirke, és a fácán (vadászata?).

„Találkozunk a

Madžar földrajzi névvel Ázsiában is. /…/

A Jeniszeji kormányzóság minuszinszki kerületében, a felső Abakán vidékén, a kizil tatárok földjén találunk

Madžar tavat és egy

Madžar folyót. A

Madžar személynév is többször előfordul Ázsiában, mégpedig a mongolok történetében. Első előfordulása e névnek azon események leírásában volna, melyek a merkitek, egy régi mongol nép pusztulásával vannak összefüggésben. (1206 – 27-ben.) A magyarországi „**tatárjárás**" előtt! E tudósítás szerint a merkitek királya, Tokta-bigi, 1208-ban (?), az Irtis környékén elesik, a testvére és a fiai csak levágott fejét tudják megmenteni. Fiai között szerepel némely forrásokban egy **Madžar** nevű herceg is. Úgy látom azonban, nem bizonyos, hogy Tokta-biginnek valóban volt ilyen nevű fia."

— Akár volt „ilyen nevű fia", akár nem: A

Madžar — tó, folyó és személynevek, *még jóval a magyarországi tatárjárás előtt* léteztek Mongóliában! Mert tó és folyó nevek *nem származhattak* rabszolgaként elhurcoltaktól! — csak korábbi földrajzi nevek hagyományozódott tovább éléséből. Mert 1208-ban még nem érték el a tatárok Juliánus úti célját sem, nemhogy a Kárpát-medencét! Így elhurcolt magyarok a névadók nem lehettek! A tó és folyónevek lényegesen hosszabb életűek, mint a személy, vagy településnevek! —

„A XIII. század közepe táján, illetőleg e század második felében, Dzsingisz legidősebb fiának Dzsocsinak († 1227) egy unokája (a XIII. század elején született Sejbán tizennegyedik fia) és két dédunokája viseli a

Madžar nevet." „Előfordul a mongol korban s a mongol kor után a magyar név, mint törzsnév. Šejbāni özbeg kán seregében, ki 1500 körül Transoxániát meghódította, volt egy **Madžar** nevű nemzetség.

Bohara és Szamarkand, pontosabban Karmine és Katta-Kurgan között Tatkend helység környékén egy néhány faluból álló özbeg nép neve

Madžar."

„Van egy másik

Madžar nevű török nemzetség is, mégpedig a hívai özbegek között. Harmadik

Madžar nevű özbeg törzset találunk Afganisztánban. Néhány további példát is említettem munkám első kiadásában." Továbbá:

„Milyen viszonyban vannak e nevek a honfoglaló és honfoglalás előtti magyarsággal? Egy részüknek egyáltalán semmi köze a magyarsághoz, más részüknek pedig nincs köze a honfoglalás előtti magyarsághoz. Ebben a kérdésben az a döntő kritérium, hogy a magyarság neve 1200-1250-ig nem magyar, hanem mogyeri, esetleg mogyori, mogyuri, az első szótagban o-val, a másodikban e-vel, u-val." (A kérdésem csupán csak az: Hol találhatók 1200 – 1250-ig e hangtani kritériumoknak megfelelő *mogyeri*, esetleg *mogyori*, *mogyuri* népneveink, mert erre Németh Gyula egyetlen adatot sem említ! — Továbbá: „Az említett nevek közül tehát az egyetlen

možerján név az, amelynek a honfoglalás előtti magyarságnak köze van. Ez — mint láttuk — egy 1539-i oklevélben fordul elő, amely Temnikovoban (a Tambovi kormányzóság

északi részén) lakó tarhanokról, baskírokról, és

možerjánokról beszél. Valószínű, hogy itt valami baskiriai magyar töredékről van szó."

— Németh Gyula csak a feltételezett Magna Hungáriából a Kárpát-medencébe vezető „útvonal" mentén, és csak olyan nevet ismer el adatként a baskírokkal kapcsolatban, amelyeknek az előtagja: **mo**. Vagy a tatárjárás utánra feltételezett „magyar" népneveket.

Németh Gyula:

„A HMKial-ban összeállítottam azoknak a „magyargyanú"-ba fogott néprész- és helységelnevezéseknek a jegyzékét, melyek semmiképpen sem köthetők a magyarsághoz. De van a neveknek egy másik csoportja is. A honfoglalás utáni magyarsággal vannak esetleg kapcsolatban a többi magyar-féle nevek, főleg — mint látom — a tatárjárás után a Mongol Birodalomba költöztetett magyarsággal, esetleg későbbi, Kelet-Európába és Kis-Ázsiába költözött vagy költöztetett magyar településekkel. Tudjuk, hogy a mongolok hadseregükhöz kapcsolták a baskíriai magyarokat, azon kívül kunokat, alánokat, szóval más Európában élő népeket is. Éppen így kapcsoltak magukhoz magyarországi néptöredékeket. Adataink vannak rá, hogy a tatárjárás után Kelet-Európában számos helyen, sőt Közép-Ázsiában is voltak magyarok." — Továbbá:

„Ami a kérdés magyar hangtani oldalát illeti, a magyar név ez időben már — legalább általában — magyar-nak hangzott, mert a tatárjárásról szóló kínai források a nevet

Ma-dža-r –nak írják." — (Lám-lám: A kínai forrásadatokban is **Ma**?)

Ma (ló) a szótő, — mert a kínai források szerzői

Madžar népnevünket felbontották az általuk vélt összetevőikre. A

Ma (ló) szótőt felismerték, s a szóvégi -*r* hangot vélték népnév képzőnek, — miként a bulgár népnévben az ó-türk „**bulγa**–" (kevert) szóhoz kapcsolt -*r* a népnév-képző! (Jelentése: keverék-nép.) Csakhogy: Az ily módon három részre tagolt név

-dža- és **-r** része *népnevünknek* teljesen értelmetlen! Mert eredeti utótagja:

–er > -ar, amely hangrendi kiegyenlítődéssel lett

madžer-ből **madžar** > **magyar** és **Megyer**. E folyamatnak a (még) vegyes hangrendű: **Ma+č** (Macs) **+ er** > **Mačer**, a **č > dž** hangváltozással:

Madžar > **Modžer** > **Možer**, > **Mižer** az elhasonulva megmaradt szinonimái. — Továbbá:

Feltűnő, hogy a Kuma mellett csoportosan találjuk a magyar helyneveket. Itt van

Kummadžar, a

Možar-tó és

Možarsk helység. A névnek e csoportos jelentkezése nem lehet véletlen.

„Arra azonban nem jogosítanak fel bennünket az adatok, hogy a jelzett területen a honfoglalás előtti magyarság töredékét keressük. A Kuma melletti

Madžar stb. nevek csak a mongol hódítás után jelentkeznek, a

Madžar alak magánhangzói XIII. századiak,

Madžar városban XIV. századi feliratokat és pénzeket találtak: ezek a nevek a Mongol Birodalomban élő magyarsággal, illetőleg a Mongol Birodalomban elterjedt

Madžar névvel függenek össze. Hogy

Madžarban valaha magyarok éltek volna, erre semmi elfogadható bizonyítékunk nincsen."

— Možar-tó és **Možarsk** helység a Mongol Birodalomban élő magyarsággal, illetőleg a Mongol Birodalomban elterjedt

Madžar névvel függenek össze…? A Kaukázus melletti

Možar-tó neve és a

Možarsk helységnév…? — Hiszen, a földrajzi nevek még a településnevektől is tartósabbak! Csakhogy: — tudtommal épp azzal kapcsolatos

Madžar város neve, hogy: elpusztították! Elnéptelenedett. Tehát, létezett a mongol pusztítás előtt is!

— Népek jelenlétét és életterét jelentő település és földrajzi neveket (L.: **Možar-tó**) nem szoktak csupán egy nép nevének ráfogásával elnevezni (úgy), hogy az a későbbi évszázadokban is fennmaradjon. Németh a 306. oldalon ír a Kuma melletti **Madžar**-ról. Említi, hogy két olyan érmét is találtak, melyből az egyiket: „**Madžar el-dželidiben**, azaz: 'Új-magyarban' " vertek. Tehát volt régebbi **Madžar** is! Olyan nagyságú város volt, hogy romjai még a XIX. században is láthatók voltak.

A **Možar-tó**, miként *a földrajzi nevek,* — túlélik névadók jelenlétét, ha marad névhagyományozó népmaradékuk. Továbbá:

„Nomád népek költözései, alakulásai nem igen vannak írásban megörökítve. Ezért nincsenek adataink a tatárjáráskor a Mongol Birodalomba hurcolt magyarokról sem, de — amint látszik ilyenek valóban nagy számmal voltak. Lehetnek ezek között az oroszországi „magyar" telepek között későbbi (pl. XVI.-XVII. századi) eredetűek is. A malmyži kerületben lévő

Ma'djar nevű falut állítólag, egy

Ma'djar nevű alapította." — (Amely névben a '**Ma**' (ló) előtag (mint szótő) hangsúlyozottan jelölt.) A névben a '**gy**' fonémát **dj** betűkapcsolattal jelölte lejegyzője.

— Németh Gyula a „magyargyanús" nevek esetében koncepciósan járt el! Csak azt fogadta el adatnak, ami a történeti-nyelvészeti szempontjával egyezett. A honfoglalás előtti magyarokat csak a baskírok mellett tudta elképzelni. Ezért a **madžar** és a **možar** sem mindegy, hogy hol fordult elő. Az időrendben eltérő változatokról már nem is beszélve.

Németh Gyula kigyűjtésében népnevünk az alábbi változatokban fordult elő: — **Mačar** (Macsar); **Mačjar** (Macsár?); **Madža**r (Madzsar); > **mažar** (mazsar); **> Možar** (Mozsar); > **Možer** (Mozser); > **Mižar** (Mizsar) > **Mižer** (Mizser); > **Mišer** (Miser); **Ma'dja**r (Ma'gyar); > **Madjar** (Magyar); (**d > t > ť**) > **Matjar** (Matyar).

— S itt meg kell említenem, hogy 1964-ben egy tudományos konferencián, Seitbek Nurhanov kazak nyelvész tájékoztatta Tóth Tibort a **madjarok** (magyarok) létezéséről Kazahsztánban. Népnevünk hangjelölésének írásmódja egyezik Németh Gyula kigyűjtésében a **Madjar**, illetve **Madjarovo** község nevével „Reguly „Tschuwaschische Namen" c. kéziratos dolgozatában.

1.2 A keleten maradt magyarság emlékei.

Tóth Tíbor 1964-ben készült akadémiai doktori címe megvédésére az akkori Szovjetúnió területén. Baskíriában kezdte antropológiai felmérő munkáját, majd Almatiban a Kazak Akadémia ülésén Szeitbek Nurhanov torgaji származású nyelvész felhívta figyelmét a torgaji madiar (magyar) törzsre. Tóth Tíbor eljutott a külföldiek elől elzárt területre, de nem fényképezhetett. Magyarországon felfedezését nem vették figyelembe még az után sem, hogy 1968-ban Üzbekisztán-ban, a Kaska-Darja folyó mentén kipcsakmagyarok között végzett méréseket." (Benkő 2007, 18)

Itthon közöny és értetlenség fogadta. 1991-ben halt meg. Megkezdett munkáját Benkő Mihály történész és dr. Bíró András Zsolt antropológus folytatta a SZU felbomlása után. Benkő Mihály felkereste a kazahságba asszimilálódott Eleinket.

„Északnyugat-Kazahsztánban a Torgaj-kapunak nevezett mocsaras-szikes síkságon élnek az argün-magyarok. Északkeleten, az Irtis bal partján, az orosz-kazah határvidéken, de már Nyugat-Szibéria te-rületén, Omszktól délre, mintegy 150 kilométerre van a magyar-kipcsakok egykori központi szállásterülete." (Benkő 2007, 13)

Itt leltek új hazára, szállásterületre a Magna Hungária megsemmisülése után megmaradt magyar törzsek, beolvadva a kipcsak kazahságba úgy, hogy etnikai tudatukat népnevükkel együtt máig megtartották, de nyelvüket a kötelező nemzetségen kívüli

házasságok miatt elvesztették. Mert kazah nyelvű nőket vettek feleségül.

„2006 szeptemberében Bíró András antropológus, a Természettudományi Múzeum Embertani Tárának tudományos munkatársa Orazak Iszmagulov antropológus akadémikus támogatásával, tudományos expediciót szervezett a Torgaj-vidékre, ahol folytatta az Embertani Tár egykori igazgatójának: Tóth Tibornak a munkáját. Bíró András Y-kromoszóma vizsgálatot végzett 110 argün-magyar férfin.” (Benkő, 2007, 19)

Benkő Mihály 2002-ben több sírfeliratot lefényképezett. Ezekből idézek:

Az alábbi sírfelirat az Abüz nemzetség qmisigi temetőjéből. (Bíró András felvétele.)

A sírokon cirill betűkkel МАДЪЯР-nak (magyjarnak), МАДИЯР-nak (magyjarnak), МАДИОР-nak (magyornak), МАДИАР-nak (magyarnak) írt feliratokat Benkő szerint „magyar”-nak ejtik. A kazak nyelvben (mint a török nyelvekben) ’gy’ fonéma nincs! — csak lágy ’ğ’, amit a ’j’-hezhasonló hangon ejtenek. S ez bizonyítja, hogy a kazak törzsekhez nem lehet közük! A „gy” fonémát a Д (d) betű után írt lágyító jellel: Ъ, vagy lágyító szerepet betöltő И (i) magánhangzóval jelölték. Ahogy nyelvünkben is a ’d’ hang lágyulásával is létrejött a ’gy’ hang. Erről Benkő Mihály és Bíró András Zsolt is a helyszínen meggyőződtek!

Bírálójuk, Baski Imre (tudtommal) nem kereste fel személyesen a helyszíneket. Tanulmánya címe: „*A kazak madijar nemzetségnév és a magyar népnév állítólagos közös eredetéről*” (Nyelvtudományi Közlemények 107. 95–130.)

„A szerző azzal érvel, hogy az orosz tudós körökben régóta kedvelt hipotézis alapján a magyar, a magyarság etnikai nevét hamis módon azonosítják a kazah madiyar klánnévvel. Egészen a közelmúltig senki sem készített alapos nyelvi (beleértve a komparatív onomasztikai) elemzést a madiyar névről. Miután kritikai áttekintést adott az idézett hamis azonosítókról, a szerző folytatja a madiyar részletes etimológiáját, amely az arab-perzsa eredetű összetett antropónia (Madi [y] -yar) bizonyult. A cikk az Aldi yar („Allah barátja / követője”) és Ḫudi-yar („Isten barátja”), Madi (y) -ar („Muhammad barátja /követője”). Az ilyen „relatív nevek” (vagy névviszonyok) erősen támogatják egymás etimológiájának a hitelességét. A forma és struktúra feltűnő hasonlósága mellett az ilyen „név-kapcsolatok” tagjai jelentős jelentőségűek is. Mindegyik kapcsolatban áll az iszlám vallással, ami figuratív értelemben olyan valaki, aki hű barát és az „Igaz hit” követője. A sokoldalú elemzés

eredményeképpen bebizonyosodott, hogy a kazah klánnevű madiyárnak nincs semmi köze a magyarhoz, a magyarok etimológiájához.” (Baski Imre angol nyelvű tanulmányának bevezetője, amit nyelvünkre fordítottam.)

— Baski Imre nyelvi elemzését az elmúlt években többször figyelmesen (végig gondolva) elolvastam. S amikor felszabadultam a sok nyelvi adatot és irodalmat bemutató bizonyítás lenyűgöző „nyűgje” alól, — több kétkedő kérdés kezdett megformálódni bennem:

— a./ Vajon — miért nem ellenőrizte a helyszínen is Baski Imre: — hogy a kazahisztáni „madi - jarok” — miért nevezik magukat magyarnak?

Mert a török nyelvekben sincs ’gy’ fonéma, ezért — gondolom: — a kazahok „dzs” hanggal ejtik a ’magyar’ népnevet. A „madiarok” mégis, miért ’gy’ -hanggal ejtik ’magyar’ népnevüket?

— b./ Miért csak ilyen kis létszámú népcsoportok alkotnak a kazakok milliói között, és Üzbekisztánban a Kaska-Darja mentén is egy helyen „madiár klánt”? Amikor mind szunnita iszlám hitűek.

— c./ Vajon: „tudománypolitikai” felfogása késztette Baski Imrét véleménye megírására? — anélkül, hogy helyszíni ellenőrzésekkel is megbizonyosodott volna a „hamis azonosítók” állításainak hamisságáról? Arról, hogy miért mondják magukat még mindig magyarnak?

— d. Német Gyula kigyűjtésében a „Ma’djar (Ma’gyar), Madjar (Magyar)” népnévben egyértelmű adat, hogy a ’Ma’ (ló) szótőhöz ellátottságot jelölő d > gy képző járult, s ez egészült ki az –er > -ar (férfi) utótaggal. Ennek semmi köze sincs az „arab-perzsa eredetű összetett antropónia arab-perzsa Madi [y] –yar”-hoz, a „Muhammad barátja / követője” jelentésű szóhoz. Mert nem „madi” a szótő!

— e./ A „madijar” sírfeliratok nem tudatják az elhunytak iszlám vallásosságát, mint amilyen feliratokat az alábbi törökországi temető sírkövein, vagy a békéscsabai Vasúti temetőben nyugvó Kadri Is-mail Dag (hibás) török nyelvű sírfeliratában is olvashatunk:

Ha pedig nincsenek fentebb a „МАДИЯР”-ok sírköveken jelölve, amint ezeken a török sírköveken is látjuk Muhammet nevét, — akkor hogy lehettek az elhunytak: „Muhammad barátai, követői?

1.3 Ma, Mada személyneveink és elhasonult változataik.

A kigyűjtött személy és családnevek azért is különösen fontosak, mert régmúltunk olyan sajátságos adatai, amelyek helységneveinkben is jelen vannak, s amelyek ’*ma*’ szótöve, népnevünk alapszava.

A felsorolt személyneveket még nem Fehértói Katalin 2004-ben megjelent „Árpád-kori személynévtár 1000 – 1301)” művéből, hanem az 1992. évi Budapesti Telefonkönyvből gyűjtöttem ki év végén, a két ünnep között.

A kigyűjtöttek szinte egyáltalán nem rendelkeztek etimológiával, mert a közös ’ma’, vagy elhasonult változatainak eredete és jelentése feltáratlan volt. Már az Árpád-korban is kevesen ismerhették, s így jelentésük is a feledés homályába merült. Egy (kis) részüket

hasonló hangzású névtípusokhoz sorolták. Vagy, ha talált Kiss Lajos egy hasonló hangzású cseh (vagy más szláv) nevet, akkor abból vezeti le a helységnevet. Az ismeretlen eredetű helységnevekhez Kiss Lajos csak annyit fűz hozzá, hogy: „puszta személynévből keletkezett magyar névadással."

Az –i nélküli „puszta személynevek" kutatóink vitákban kialakult álláspontja szerint jobbágynevek, míg az –i-vel ellátottak jobbágy és nemesi nevek is lehettek.

Az –i helyhatározóval ellátott neveket is részben felsoroltam, mert előzményük többnyire olyan „puszta személynév", ami csak –i helyhatározóval fordul elő. A személyneveknek zárójelben közlöm Fehértói Katalin által megállapított évszámát.

Macs	ma + cs ellátotts. vagy kics. képző
Macsi	ma +cs ellátotts. vagy kics. képző +i helyh. rag (1440)
Macsicza	ma +cs képző +i hh. + cza halmozott kics. képző
Mácsány	ma > má +cs +ány képző
Macsek	ma + csek halmozott kicsinyítő képző
Macsadi	ma +csa halmozott kicsinyítő képző +di hh.
Mácsai	ma > má + csa halmozott kicsinyítő képző +i hh. (1466)
Macsek	ma + csek halmozott kicsinyítő képző
Macsó	ma + csa > cso halmozott kicsinyítő képző
Makó	ma + cso > ko (L.: macharia > Makarya)
Macsotay	ma +csa > cso + (da > ta) kics. k. +i hhat.
Mócsy	ma > mo +cs képző +i hh. (1466)
Mócsa	ma > mo + csa halmozott kics. k.
Mocsány	ma > mo +cs + ány főnév képző.
Makay	ma + csa > ka + i hh.
Makács	ma + ka > ká + cs képző
Makádi	ma + csa > ka > ká + d képző + i hh.
Makocsi	ma +cs > k + o + cs kics. k. + i hh.
Makonyi	ma +csa > ka > ko + ny képző, +i hh.
Makovetz	L.: makó + vetz (délszlv.) képző
Makor	L.: mako + r mn. képző (!)
Mády	ma ~ má + d ellátottságot jelölő + i hh.
Matos	ma +d > t +os mn. képző (1460)
Matty	ma +d > t > ty elhasonulás
Mata	mada > mata (d > t) (1506)
Madacsai	mada +csa kics. bec. k.+i hh.
Madacska	mada +cska halm. kics.-becéző k.
Maday	mada +i hh.
Madas	mada + s mn. képző.
Madách	mada > madá + ch (cs) kicsinyítő képző (1487)
Madák	ma, + da > dá + k kicsinyítő k.
Madocs	mada > mado +cs képző
Madocsai	mada > mado +csa + i hh.
Mados	mad +os mn. képző
Madray	mad + ra hh. + i hh.
Mod	ma > mo + d ellátottságot jelölő képző.
Mott	ma > mo + d > t elhasonulás.
Motyán	ma > mo + d > t > ty + án képző
Modai	mada > moda + i hh.
Medán	ma > me +d + án képző
Mede	mada > mede

Medek mede + k k. képző
Medák mad > med + ák mn. képző

1.4 Ma, Mada helységneveink és elhasonult változataik.

— Kyril Ryjik „L' idiot chinois" c. könyvének 218. oldalán, a /12/ MĂ ('ló') jelcikkének glosszáriumában az alábbi kifejezésre lettem figyelmes:

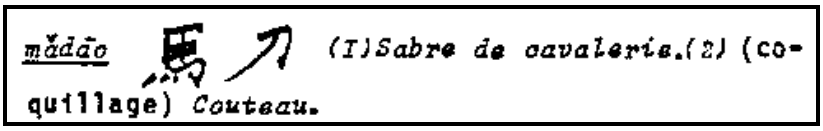

A kínai szóösszetétel előtagja a 馬'**mă**' (ló), utótagja a 刀'dāo' (kard, kés). Jelentése: (I) *Lovassági szablya'*. (2) *Kard, kés*. Pinjin átírásban: 馬 mă (*má*) 刀 tāo (*tao*). A szónak a mai kiejtése: *mátāo*. Pinjin a mai pekingi (hivatalos) nyelvjárás szerinti kiejtés.

— De, 2000 éve? — vagy ***annál is régebben átvett kínai szavak*** kiejtésére, legfeljebb az Árpád-korban személynévként létező, és a személynévből keletkezett településnevek *adhatnak* csak adatokat. Akkor, ha *nyelvünk hangjainak története* nem módosította az átvételkor *hallomásként rögzült szó hangjainak* történetét.

Mert, alkalmi használat és hallomás alapján átvett *idegen nyelvű szavak hangjai*, csak az átvevő nyelvének a fonémáival rögzülnek. Azokkal a hangokkal, amelyeket erősen „áthall" a másik nyelvből a saját nyelve hangjaként. Ebben a magánhangzók „áthallott" hangjainak lényeges szerepük volt. Különösen, a kínai nyelv esetében, ahol a „félhangzókat" az átvevő nyomatékosan nem is érzékelte. Csak akkor, ha a nyelvet is bármi módon alaposan elsajátította.

„Lényeges tudnunk, hogy a kínai nyelv hangzásbeli és jelentésbeli alapegysége a szótag, vagyis a nyelv minden alapszava egy szótagú. Ezért, ha egy szóban több magánhangzó torlódik, csupán egyet kell teljesen kiejteni, a többi félhangzós. Példák: **a**o az **a** teljes értékű magánhangzó, az *o* csak félhangzó, pl. *csao, lao*". (Nagy Bálint, 1989. 7)

Az hajdan átvett kínai szavak, személy és településneveinkben léteznek, elhasonult változataikkal is. A korabeli „mădāo"-ból, a félhangzó *o*-t nem ejtve, a 'mada' van ma is jelen. Pl.: Nyírmada helységnevünkben. A 'mada' *-cs* képzős származéka a Madách (Madács) személynév és a **Madácsi** helységnév.

A 'ma' és 'mada' tövű helységneveink, és elhasonult változataik kigyűjtését Kiss Lajos hézagpótló könyve segítségével végeztem. Először minden esetben Kiss Lajos etimológiájából idézek, majd kifejtem (ha van eltérő) véleményem, mert az általa megadott helynevek etimológiája nem minden esetben talált egyetértésemre. A helységnevek egy részét Kiss Lajos is bizonytalan etimológiájúnak tartja, más neveket pedig különböző szláv nevekkel azonosít. A településnevek névanyagból megállapíthatjuk, hogy sincs annyi szláv eredetű helynevünk, mint amennyit annak véltek (vélnek) névtörténeti kutatóink. Könnyen tévútra visz bennünket, ha csak a cseh, vagy más szláv névhasonlóság alapján etimologizálunk, mélyebbre hatoló *történeti, történelmi összehasonlító* (összefüggések) *vizsgálata* nélkül. A helységnevek szócikkeiből csak a szükséges számú, az összehasonlító etimológiához feltétlenül szükséges terjedelemben idézek.

1. „Nyírmada

'helység Szabolcs-Szatmár megyében Vásárosnaménytől délnyugatra' [1882: *Nyír – Mada:* Juhos: Hnt. 239, de l. 1296: *Mada:* ÁÚO. 10: 266 is]. A *Mada* helynév puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: 1202-3 k./15. sz.: *Mada* szn. (Sztp. KritJ. l: 62); 1211: *Mada* szn. (PRT. 10: 513): 1213/1550: *Mada* szn. (Vár.Reg. 257.). Az alapjául szolgáló szn. etimológiája bizonytalan. A tájra utaló *Nyír-* előtag arra szolgál, hogy a község lakósságától még ma is megkülönböztetett *Kis-* és *Nagymadá*-nak közös, összefoglaló neve legyen."

(Csánki 1: 520; Melich; MNy. 15: 3; Maksai 169; Berrár: MNy. 47: 200; Mező: Bakt. 83; SzabSzatm. 91.) — Vö. Máda”

— A **Mada** > **Máda** > **Máta** személy és helyneveket a kínai ***mǎdāo*** (mada > máta = lovasság szablyája) jelentéssel tartom azonosnak, mivel két összetevője, a ***ma*** > ***má*** (ló) és a ***da*** > ***ta*** (kés) külön-külön is jelen vannak személy és helységnevekként hazánk területén, a Kárpát-medencében. A szóvégi *o* félhangzó már az átvétel folyamán „lekophatott”, s így ***Máda*** > ***Máta***, ***Mada*** > ***Mado*** és egyéb, *–cs* és *–csa* kicsinyítő képzős változatokkal találhatók meg névanyagunkban.

2. „Máda

’romániai helység Erdélyben Dévától (Deva) északkeletre; Mada’ [1407: *Mada*: Csánki 5: 109]. Puszta sz.-ből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynévhez l. *Nyírmada* szócikkét. — A rom. *Mada* ’Máda’ a magyarból való. (Csánki 5: 109; Suicu 1: 372.) — Vö.: Nyírmada.

Madačka l. Madácsi
Madács l. Madácsi
Madácsfalva l. Madocsán
Madácsfölde l. Madocsán
Madácsháza l. Madocsán”

3. „Madácsi

’helység Szlovákiában Losonctól (Lučenec) nyugat-északnyugatra; Madačka’ [1906: *Madácsi:* Hnt. 1907. 634 (az évszámhoz l. Hnt. 1944. 655), de l. 1460: *Madarzka* (*ɔ: Madaczka):* Csánki 1: 116 is]. Az elsődleges *Madács* hn. Puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö: 1250/1353/18. sz.: *Modacs* szn. (Fejér: CD. 4/1: 60); 1278: *Madach* szn. (RDES. 1: 421); 1391: *Madach* szn. (Ómolv. 227). Az alapjául szolgáló szn. a m. *Mod* [1211: PRT. 10: 507], *Mada* (l. *Nyírmada* a.) szn.-nek lehet a kicsinyítő-becéző funkciójú *-cs* képzős származéka. De l. szb.-hv. *Medač* szn. (Grković: RIS. 129), csn. (LPH. 414) is. A hn. idővel *-ka* képzőbokorral bővült, majd a *Madácska* névalak helyébe hatósági úton a *Madácsi* névalak került. — A szlk. *Madačka* ’Madácsi’ a magyarból való. (Csánki 1: 103, 116; Melich: MNy. 15: 1, 29: 84; Stanislav: SlovJuh. 2: 326; Majtán 268; VSOS. 2: 209; Mező: HivHn. 175.) — Vö. Madocsán.”

— A fenti Madács változatokból figyelemre méltó a *Madarzka* (L.: (?) d > gy Magyarcka (c > cs) > Magyarcska) változat. De a ***-cs*** nem csak kicsinyítő-becéző, hanem főnévképző is (kő > kövecs).

4. „Madocsán

’település Szlovákiában Liptótepla (Liptovská Teplá) belterületétől északra; Madočany’ [1503: *Madaczan:* VSOS 2: 169, de l. 1391: *Madachfalua:* Kázmér: Falu 222 és 1390: *Madachfelde:* VSOS 2: 169, *Madachhaza:* ZsigmOkl. 1: 188 is]. Az elsődleges *Madácsháza, Madácsfölde, Madácsfalva* hn. a m. *Madács* (l. *Madácsi* a.) szn.-nek és a birtokos személyraggal ellátott *ház, föld, falu* fn.-nek az összetétele. A magyar névadásal párhuzamosan a szlovákban *Madočany* [többes sz.] hn. keletkezett, s ez idővel a magyarban is felülkerekedett *Madocsán*-ként. (Melich: MNy. 15: 3; Kázmér: Falu 222; Majtán 414; VSOS. 2: 169, Mező: HivHn. 168.) — Vö. **Madácsi”**

— Az 1503. évi *Madaczan* feljegyzés arról tanúskodik, hogy a település már (környezetével együtt) elszlávosodott.

5. „Madocsa

’helység Tolna megyében Pakstól északkeletre’ [1109: *Modocea:* OMOlv. 17]. Puszta szn.ből, mégpedig a m. R. *Mod* [1211: PRT. 10: 507] szn. származékából keletkezett; vö. 1138/1329: *Madafa* szn. (MNy. 32: 56). Csánki 3: 439; Melich: MNy. 15: 4, 35: 144; Virágh: MnhEr. 60; Pais: MNy. 31: 100, MNyTK. 50. sz. 13; Stanislav: SlovJuh. 326; Győrffy 1: 340.)”

— Madocsa név nem a Mad > Mod –ból keletkezett, hanem a Mada > Madó ***-csa*** kicsinyítő képzős változata.

6. „Máta

’Hortobágyhoz tartozó település’ [1219/1550: *Mata:* VárReg.. 110.]. Puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: 1229/1550: *Matha* szn. (VárReg. 360.). Az alapjául szolgáló szn. a m. *Máté* dzn. családjába tartozik. (Csánki 1: 520; Sági: MNy. 10: 223; Varga: Bec. 76.) Máté l. Mátészalka, Szentmáté.”

— Nem értünk egyet a *Mata* — ’Máté’ névazonosítással, mivel a **Máté** személynevet rendre másképp írták a Kiss L. által megadott forrásokban is: (Mátészalka) 1268/1365: *Mathei;* 1354: *Mathe;* 1211: *Matey.* Vagy: (Szentmáté) 1622: *Mathe;* 1237-40: *Mate;* 1391: *Mathe.* (Mateóc) 1354: *Mathefalua.* A forrásadatokban a Máté név végződése mindig szóvégi *e*, nem *a.* A névazonosítás nem helytálló. A ***Máta*** a ***Mada d > t*** *hangváltozással létrejött változata.*

7. „Mád

’helység Borsod-Abaúj-Zemplén megyében Szerencstől északkeletre’ [1255/16. sz.: *Mad:* ÁÚO. 7: 406; 1332-7: *Mad, Maad:* Csánki 1: 356]. Puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: 1211: *Mod* szn. (PRT. 10: 512); 1213/1550: *Modu* szn. (VárReg. 375.). Az alapjául szolgáló szn. talán a m *Madaras* ~ R. *Modoros* (>: *madár*) szn.-nek a rövidüléses becéző alakja. (Melich MNy. 15: 3; Qu.: MNy 17: 121; Terestyényi: MNyTK. 59. Sz 26; Stanislav: SlovJuh. 2: 325; ComZempl. 112.) — Vö.: Nagymad.”

— Nincs köze a *madár* szavunkhoz! A ***mă > má*** — ***d*** -képzős, (lóval) ellátottságot jelölő alakja.

8. „Nagymad

’Albárhoz (Dolnỳ Bar) tartozó szlovákiai település a Csallóközben Dunaszerdahelytől (Dunajská Streda) délkeletre; Mad’ [1260: *Nagmod:* VSOS. 1: 340, de l. 1254-5: *Mod*: uo. is]. A *Mad* hn. Puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn.-hez l. *Mád* szócikkét. A *Nagy* előtag a R. *Kismad* [1299: *Kysmod:* VSOS. 1: 340] előtagjával van korrelációban. — A szlk. *Mad* ’Nagymad’ a magyarból való. (Makkai: Száz 81: 133; Majtán 49; VSOS. 1: 340.) — Vö.: Mád. Nagymada l. Nyírmada”

— Nincs köze *madár* szavunkhoz! A ***ma*** — ***d*** -képzős alakja.

9. „Macs

’település Debrecen központi belterületétől nyugatra’ [1219/1550: ? *Mochy* VárReg. 11.; 1282: *Moch:* Győrffy 1: 640]. Puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: 1211: *Mocchi* szn. (PRT. 10: 505), *Mochy* szn. (PRT. 10: 514). Az alapjául szolgáló szn. talán a szlávságból magyarázható; vö.: cseh R. *Mač* szn. (Svoboda: SOJ. 138); le. *Macz* szn. (SISNO. 3: 351). (Csánki 1: 615; Zoltai: Tel. 42; Kniezsa: AECO. 1: 117, MSzlkCsn. 25; Stanislav: SlovJuh. 2: 324; Győrffy 1: 640; Lévai: MúzKur. 4/7. Sz. 4, 28, 30.) — Vö.: Mocs.”

— Nincs köze a „szlávsághoz”. A ***ma -cs*** -képzős alakja.

10. „Dunamocs

’helység Szlovákiában Komáromtól (Komárno) keletre; Moča ’ [1888: *Dunamócs:* Majtán: 274, de l. 1208: *Moch:* CDS. 1: 115 is]. A *Mocs* hn. Puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: 1214/1550: *Moch* szn. (VárReg. 323.) A *Duna* előtag a folyam mellékére utal. — A hatósági úton megállapított szlk. *Moča* ’Dunamocs’ tudatos szlovákosítás eredménye. (Stanislav: SlovJuh. 2: 346; Majtán 274; VSOS. 2: 260; Győrffy 3: 441.)”

— A Ma > Mo -cs -képzős változata.

11. „Mocs

’romániai helység Erdélyben Kolozsvártól (Cluj-Napoca) keletre; Mociu’ [1319: *Mooch:* Győrffy 3: 364]. Puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn.-hez l. *Macs* szócikkét. — A rom. *Mociu* ’Mocs’ a magyarból való (Csánki 5: 384;

Kniezsa: MagyRom. 1: 229; Suciu 1: 403; Győrffy 3: 364.) — Vö.: Dunamocs, Macs."

12. „Mocsa

'helység Komárom megyében Tatától nyugat-északnyugatra' [1237-40: *Macha*: PRT. 1: 777]. Puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: 1208/1359: *Mocha* szn. (UrkBurg. 1: 53); 1272: *Mocha* szn. (Sopron 1: 34). De nem zárható ki annak a lehetősége sem, hogy a m. *Mocsa* hn. előzménye szláv hn. volt; vö.: szb.-hv. *Moča* hn. (HASz. 6: 876); or. *Моча* hn. (WbRussGn. 3: 327). (Csánki 3: 508; MVV. Komárom vm. 96; Stanislav: SlovJuh. 2: 346; Bezlaj 2: 28; Győrffy 3: 441.) Mocsár l. Kövesmocsár, Nyárádkelecsény"

— Nincs köze a szláv 'mocsár' névhez! [(20)] vagy az orosz Моча (vizelet) helynévhez. A **Kövesmocsár**: „1388 *Mochar".* **Nyárádkelecsény**: „1335 *Mochar".* Valamint **Mocsármány:** „1382 *Mocharmal"* „1431: *Mocharosmal".* Minden „mocsár" **-r** végződésű! A **Mocsa** a ***ma*** > ***mo*** *a* > *o* hangzóváltozású ***-csa*** kicsinyítő képzős alakja.

13. „Galgamácsa

'helység Pest megyében Gödöllőtől észak-északkeletre' [1900: *Galgamácsa*: Hnt. 1907. 324 (az évszámhoz l. Hnt 1944. 655) de l. 1371: *Macha:* GalgaIF. 42 és PestReg. 247 is]. A *Mácsa* hn. puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: 1237: *Macha* szn. (ÁUO. 7: 47); 1257: *Macha* szn. (Sztp KritJ. 1: 353). A megkülönböztető szerepű Galga- előtag a Galga mellékére utal. (Csánki l: 31; MVV. Pest-P.-S.-K. vm. 1: 68; Kniezsa: MagyRom. 1: 191; Stanislav: SlovJuh. 2: 325; Bezlaj 2: 6; Mező: Száz. 116: 598.) — Vö.: Mácsa, Máslak."

— A **Mácsa** a **ma** > ***má***-nak ***-csa*** kicsinyítő képzős alakja.

14. „Mácsa

'Romániai helység az Alföld szélén Aradtól északra; Macea' [1380: *Macha*: MagyRom. 1: 191]. Puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn.-hez l. *Galgamácsa* szócikkét. — A rom. *Macea* 'Mácsa' a magyarból való. Csánki 1: 739; Kniezsa: MagyRom. 1: 191; đuciu 1: 372.) — Vö.: Galgamácsa."

15. „Máslak

'romániai helység Lippától (Lipova) délnyugatra; Maşloc' [1326/1349: *Machalaka:* Győrffy 1: 181]. Az elsődleges *Mácsalaka* névváltozat a *Mácsa* szn.-nek és a birtokos személyraggal ellátott *lak* 'lakóhely, otthon' fn.-nek az összetétele. A *Mácsa* személynévhez l. *Galgamácsa* szócikkét. — A rom. *Maşloc* 'Máslak' a magyarból való. (Csánki 1: 765; Kniezsa: MagyRom 1: 288; Győrffy 1: 181; Suciu 1: 381.) — Vö. Abaújlak, Galgamácsa."

16. „Matty

'helység Baranya megyében Siklóstól dél-délnyugatra' [1355: *Moch*: Csánki 2: 508]. Puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: 1211: *Mot* szn. (PRT. 10: 507), *Mod* szn. (uo.), 1299/1550: *Mogy* szn. (VárReg. 360.). (Csánki 2: 508; Varga: Bec. 76.) Mattyasóc l. Alsómattyasóc"

— ***Véleményünk jelentősen eltér!*** — mert semmi köze a **Matty**-nak a Mattyasóc, Alsómattyasóc névhez. Mert: ***Mattyasocz*** 1412-ben: *Mathiassfalwa,* amely (1211: *Matias*) a Mátyás személynévvel azonos, és nincs köze a ***Moch***hoz, ***Mod***hoz, ***Mogy***hoz, ***Mot***hoz, és **1355:** ***Moch*** = ***Matty***hoz. A ***Matty*** a *Mocs* > *Mogy* > *Moty* > *Maty* — *cs* > *gy* > *ty* hangváltozású, elhasonult alakja. A **Matty** településnév jelentősége (részünkre) abban áll, hogy Kiss Lajos is észrevette az általa felsorolt ***ma*** névváltozatok etimológiai összefüggését.

17. „Magy

'helység Szabolcs-Szatmár megyében Nyíregyházától keletre' [1319: *megh:* AnjouOkm. 1: 509; 1326: *Mogh:* SzabSzatm. 69]. Puszta szn.-ből keletkezett magyar névadásal; vö.: 1188: *Mogy* szn. (MonString. 1: 137); 1202-3 k./15. sz.: *Mogy* szn. (Sztp. KritJ. 1: 63). (Csánki 1: 520; Moór: Westung. 91; Stanislav: SlovJuh. 2: 327; Mező: Bakt. 50; TESz. 2: 811 *mag* a.; SzabSzatm. 69.) — Vö.: Mátyfalva, Nagyfalva."

L.: mag > Mogh (magy > mogy) 1319: megh (megy) (L.: Magy-ar; Megy-er.)

18. „Mátyfalva

’Szőlősvégardóhoz (Podviniogradov) csatolt helység Kárpát-Ukrajnában Nagyszőlőstől (Vinogradov) nyugat-délnyugatra; Matyejevo’ [1326: *Magfolva:* Szabó: Ugocsa m. 409]. A *Magy* szn.-nek és a birtokos személyraggal ellátott falu fn.-nek az összetétele A *Magy* szn.-hez l. a Szabolcs-Szatmár megyei *Magy* szócikkét. — Az ukr. *Mamieεe* ’Mátyfalva’ névalakot hatósági úton állapították meg. (Csánki 1: 434; Szabó: Ugocsa m. 409; Dezső: Oč. 261; ZakarpObl. 247; Kázmér: Falu 272.) — Vö.: Ágfalva, Magy.”

— A Mátyfalva névnek nincs köze a Mátyás (Matyej) névhez. 1326-ban ***Magy*** volt a neve.

19. Macsó

’egykori helység Észak-Szerbiában, amelyről a középkorban egy bánságot neveztek el’ [1256: *Mako:* Sztp. KritJ. 1: 348]. Vö.: szb. –hv. *Mâčva* (HASz. 6: 353) ’Macsó’. Etimológiája nincs tisztázva. A m. R. *Macho* szn. [1198: UrkBurg. 1: 133] nem feltétlenül kapcsolható vele össze. PallasLex. 11: 764; Skok: EtRj. 2: 346.) Vö.: **Bélamácsó, Mácsova.”**

— Bizony, **azonos vele!** 1256-ban *’Mako’* volt, majd (ismét) *’Macsó’* néven említik. Ez volt az elsődleges neve. A **’Mako’** a *Macso> Mako, cs> k* elhasonult alakja. A ***Macsó*** a ***Macsa*** *a > o* hangváltozású alakja.

20. Bélamácsó

’helység Szlovákiában Privigyétől (Prievidza) nyugatra; Mačov’ [1913: *Bélamácsó:* Hnt. 396, de 1. 1396: *Maczow;* VSOS. 2: 209 is]. A *Mácsó* hn. puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: 1198: *Macho* szn. (UrkBurg. 1: 33). Az alapjául szolgáló szn.-hez vö.: blg. *Мачо* szn. [>: *Мамеѝ* ’Máté’] (Ilčev: RIB 326). A megkülönböztető szerepű *Béla*-előtag a régen *Béla-patak*-nak (l. *Bélapataka* a.) hívott Kis-Nyitra mellékével kapcsolatos. — A szlk. *Mačov* ’Bélamácsó’ a magyarból való. (Fügedi: Nyitra m. 51; Stanislav: Slov.Juh. 2: 325; Majtán 258; VSOS. 2: 209.) — Vö.: **Bélapataka, Macsó, Mácsova.”**

— A felvidéki ***Macho*** etimológiának ***semmi köze*** sincs a blg. *Мачо, Мамеѝ* ’Máté’ személynévhez. A tatárjárás után szlávosodott el Vö.: 1198: *Macho,* 1396: *Maczow;* valamint: 1390: *Madachfelde,* 1503 *Madaczan* (Madocsán).

21. „Mácsó

’romániai helység Erdélyben Hátszegtől /Hateg) északra; Măceu’ [1263/1347: *Machou*: Csánki 5: 108]. Puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: *Macho* szn. (UrkBurg. 1: 33). — A rom. *Măceu* ’Mácso’ a magyarból való. (Csánki 5: 108; Suicu 1: 382; Győrffy 3: 297.)”

22. „Mácsova

’Helység Romániában Karánsebestől (Caransebes) észak-északnyugatra; Maciova’ [1394: *Machwa*: Csánki 2: 49]. Szláv eredetű; vö.: szb.-hv. *Mačevo* hn. (ImMesta. 1973. 244); le. *Maczewo* hn. (MagyRom. 1: 233). — A rom. *Maciova* ’Mácsova’ ugyancsak a szlávságból való. (Csánki 1: 49; Kniezsa: MagyRom. 1: 233; Suciu 1: 372.) — Vö.: Bélamácsó, Macsó.”

— Semmi köze a szlávsághoz. Szótő a ***Mach*** (Macs), amelyhez szláv *-wa* képző járult. A helynév már 1393-ban így lett feljegyezve. Valószínű, hogy a tatárjárás után szlávosodott el, és kapott *-wa* végződést, ami később *-owa* végződéssé alakult.

23. „Nagymacséd

’helység Szlovákiában Szeredtől (Sereď) délnyugatra; Veľká Mača’ [1473: *Nagmached:* VSOS. 3: 240, de 1326: *Mached*: AnjouOkm. 2: 250 is]. A *Macséd* hn. puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: 1138/1329: *Macídí* szn. (MNy. 32: 131); 1333: *Mochwd*-fiamihalfeulde szn. (Turul 3: 178). A *Nagy-* előtag *Kismacséd* [1412: *Kysmached:* VSOS. 2: 214] ’Malá Mača ’ előtagjával van korrelációban. — Az 1948-ban hatósági úton megállapított *Veľká Mača* ’Nagymacséd’ tudatos szlovákosítás eredménye. Majtán 256; VSOS. 2: 214, 3: 240.)”

— Szótő a ***ma,*** amelyhez ***-cse*** kicsinyítő, és ***-d*** képző járult.

24. „Makó

’város Csongrád megyében’ [1337: *Wasarhel Moko:* Győrffy 1: 863, de l. 1299: *Makofalua:* MonStrig. 2: 469 is]. Az elsődleges *Makófalva* névváltozat előtagja a m. R. *Makó* [1256/1572: *Mako:* ÁUÓ. 7: 429] szn. Így hívták azt a bánt, aki 1256 és 1285 között szerepelt az oklevelekben, s aki birtokosa volt a falunak. A m. *Makó* szn. szláv eredetű lehet; vö. szb.-hv. *Mákó* szn. (>: szb.-hv. *Màkarje* szn. > gör.*Μαχάριος* szn. [tkp. ’boldog’]). — *Makó(falva)* helyén korábban *Velnek ~ Velnök* [1274/1340: prope superiorem *wlnuk:* Győrffy 1: 863] állott. E hn. talán kapcsolatba hozható a m. *Vének* hn.-vel. De l. a. szorb R. *Velnik* szn. (Schlimpert: SIPn.[2] 153), valamint or. *Влъники* [többes sz.] hn. (RussGeogrNb. 2: 29) is. (Csánki 1: 699; Kniezsa: MagyRom. 1: 226; Stanislav: Slov.Juh. 1: 148, 585, 586, 2: 329, Győrffy 1: 863; Inczefi: Mako 198, 232; Décsy: UrAltJb. 54: 114.) — Vö.: Makád, Mikófalva, Vének. Mákó l. Mákófalva”

— A ***’Mako’-nak nincs köze*** szláv nevekhez! A Makó a Macsó *cs* > *k* hangváltozású (elhasonult) alakja. Vö. a Macsói Bánság névadó várának 1198: *Macho* szn. = 1256: *Mako* = *Mâčva* nevével. Nincs köze a **Mikófalva** (Miklós) névhez sem. Mivel *Makó* településneve kései keltezésű, előző neve igazoltan Velnek volt — így a település neve a történeti összehasonlító helynevek szempontjából értéktelen.

25. Mákófalva

’Romániai helység a Kalotaszegen Bánffihunyadtól (Huedin) keletre; Măcău’ [1913: *Mákófalva:* Hnt. 863, de l. 1299/1300: *Mako:* Győrffy 3: 362 is]. Az elsődleges *Mákó* névváltozat puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn.-hez l. *Makó* szócikkét. L. még cseh *Makov* hn.(Profous 3: 6); le. *Makow (Podhalański)* hn. (WEP. 6: 798); or. *Макоw* hn. (WbRussGn. 3: 185). A *-falva* utótaggal az országos helységnévrendezés során egészítették ki a *Mákó* névalakot. — A rom. *Măcău* ’Mákófalva’ a magyarból való. (Csánki 5: 379; Szabó T. A.: Kal. 241; Kniezsa: MagyRom. 1: 226; Suciu 1: 382; Mező: HivHn. 214; Győrffy 3: 362.) — Vö.: Ágfalva, Makó.”

— ***Makó*** időrendben (1299/1300:) elsődleges! A Macsa > Macsó > Mako *cs* > *k* hangváltozású alakja.

26. Makád

’helység Pest megyében a Csepel sziget déli részén’ [1528: *Makao* (Ɔ: *Makad):* CsepSzig. 226; 1546: *Makád:* uo., de 1444/1806: *Makofalua:* uo. is]. A R. *Makofalva* névváltozat egy *Makó* nevű személy birtokában levő településre vonatkozott. Az előtag később önállósult, és *Abád, Nyárád*-féle nevek végződésével egészült ki. — *Makád* [1208/1395: Győrffy 1: 724] nevű helység a középkori Bodrog vármegyében is volt. (Virágh: MhnEr. 61; Kálmán: MNyj. 22: 55; &sep-Szig. 226.) — Vö. Makó.*”*

— A Makád, a macso > mako *cs* > *k* elhasonult alakjának *d*-képzős alakja.

1.5 Három „ismeretlen eredetű” ’ma’ szótövű szavunk etimológiája.

A „Magyar nyelv történeti etimológiai szótára” — három ’**ma**’ (*kínai*: ló) alapszavú szavunkat „ismeretlen eredetű”-nek határozza meg. Ezek a: **mén**, **makacs** és **makrancos** szavaink. Először idézem a TESZ szócikkét, utána a szavaink rövid, valós etimológiáját.

„**mén** 1138/1329: ? „In uílla Setkelu… quorum nomina funt… *Menes*” sz. szn. (MNy. 32: 205); 1150 k./13–14. sz.: *Menomorout* szn. (An. 11.) 1237–40: *Men*fy hn. (PRT. 1: 780); 1261: *Meny*to hn. (Csánki 1: 780); *Mynees* sz. hn. (Kniezsa Erd.Vízn. 39); **1395** k.: „emíffarius: *men*” (BesztSzj. 939.); 1560 k.: *Meny* loo (GyöngySzt. 425.). **J:** 1150 k. 13–14. sz.: ’csődör’; Hengst’ ”

„Ismeretlen eredetű. Szókincsünknek feltehetően igen régi eleme. Tőbelseji magánhangzója eredetileg középső nyelvállású *(ë* vagy *é)* lehetett. A *ménes* származék mindkét jelentése a *ménes ló, ménes lovak* kapcsolatából (1. NySz. 2: 615, 738) vonódhatott

el jelentéstapadással; a gyűjtőnévi jelentés azon a szemléleti alapon, hogy a *ménes* eredetileg nyilván az egy ménhez csatlakozott kisebb lócsoportot jelölhette. Az egyedi jelentésű *ménes*-re vö. még *gulya*. — A *mén*-nek ugor egyeztetése, valamint a *mony* 'tojás, here, stb.' szóból hangrendi átcsapással való magyarázata mind alaki, mint jelentésbeli nehézségek miatt kevésbé valószínű. Alán származtatása további vizsgálatra szorul, török származtatása téves." (TESZ 2 887.)

Mén szavunk etimológiája nagyon egyszerű. Szótöve a mélyhangrendű kínai '**ma**' (ló), amelynek magashangrendű párja a '**me**'. Miként a '**ma**gyar' népnevünknek a később megnevezett '**Me**gyer' törzsnév. Amely magashangrendű '**me**' szótőhöz **–n**, és **–ny** képzők járultak.

Az **–n** és **–ny** képzőkről:

„Az *-n/-ny* elsődlegesen ugyanúgy köznevekben (*vadon, gyertyán, gyümölcsény*) és személynevekben (*Abony,* Apony, *Etény*) szerepelt, mint *a -d*, és nagyon korán megjelenik helynévi adatokban is: *Harsány, Aranyán* (vö. MELICH 1914: 193). A képző elsődleges funkciói nehezen határozhatók meg pontosan, mivel szerepel melléknevekben (*kemény, sovány, vékony, kicsiny*), a TNyt. szerint ellátottságot fejezhet ki a *hangony, szederkény, tömörkény* [56] szavakban (SZEGFŰ 1991: 241, 246), hasonlóság jelölője a *gyertyán, savanyú,* [57] *laponya* szavakban (SZEGFŰ 1991:246). A köznevek közül idevonható a *hajadon, harkány* (harkály), *murkony* (<murok), *lapány* (BÁRCZI 1951: 155, PAIS 1919: 128). Az *-n/-ny* képzővel alakultnéhány személynév is, többnyire idegen vagy ismeretlen eredetű, rövidült nevekből:*Beken,* B*odon*. Magyar alapszóból jött létre a *Hetény, Öcsény* (SZEGFŰ 1991: 251). (Bényei 103)" (Bényei 2012, 103.)

A **mén** szó **–n** és **–ny** képzővel is előfordul a TESZ szócikkében: *Menes, Menomorout, Men*fy, *Meny*to, *Mynees, men, Meny* loo.

Ménes szavunknál az **–s** képző valamilyen tulajdonságra, sajátosságra utal: „Meszes (1234: Meses,Gy. 1: 341), Ormos (1275: Vrmus, Gy. 1: 796), Tós (+1194/[1230 k.]: Thous, Gy. Meszes (1234: Meses, Gy. 1: 341), Ormos (1275: Vrmus, Gy. 1: 796), Tós (+1194/[1230 k.]: Thous, Gy. 96 732, vö. KMHsz.)." (Bényei 2012, 95-96.)

„Makacs: 1750 „*makats*, magában titkoló" (Wagner: Phras, *Abftrufus* a.): — *makocs* (MNy, 57: 300); *makucs* (UMTsz.). **J:** 1. 'zárkózott; verschlossen, reserviert' (l. fennt); 2. 1767 'önfejű, nyakas; eigensinnig, hartnäckig' # (PPB). — Sz: **~kodik** 1786: *makatskodni* sz. (Baróti Szabó: Verskoszorú 3: 147: NSz.).

Ismeretlen eredetű. Alakváltozatai közül az *o*-t és *u*-t tartalmazók valószínűleg későbbi fejlődés eredményei. „ Finnugor és török származtatása téves. MUSz. 600; Budenz: NyK. 17: 484: SzófSz." (TESZ 2 823.)

A **makacs** szónak nagyon egyszerű az etimológiája! Szóösszetétel: **Ma** (ló) + **kacs** > **kocs**. Azaz: '*lókacs*'. Olyan ló, amelyik „*megkacsolja magát*", s nem hajlandó, nem akar, ebből a *kacsoltan rögzített* állapotból kimozdulni. Ennyi.

A **kacs~kocs J**: „1. 1565 'kapocs; Klammer, Haken' ; 2. 1577 k.: 'szőlő, borsó kapaszkodója; Ranke, Schlinge, W'einranke' # " További jelentései: 3. 1585 'kezecske' 4. 1787: 'kasza, evező görbe fogója' 5. 1807: 'levélszár' 6. 1808: 'fattyúhajtás' " (TESZ 2 297.)

Makrancos 1770/1914: „Nem kell *makranczos* [lány], mert a rút mocskos" (Bokréta 46: NSz): 1770–80: *makrántsoskodnak* sz. (Németh A.: Ezopus 170: NSz.); 1831: makrontszos (Kováts József: Éneis 3: 47: NSz.). **J:** 1. 1770/1914: 'makacs, nyakas, önfejű; widerspentig, trotzig, eigensinnig' # (l. mint fent); 2. 1834: 'vakmerő; tollkühn, waghalsig' (Kassai 3: 320)" Stb.

„Ismeretlen eredetű szócsalád. Tagjainak egymáshoz viszonya nem világos. A makranc nem feltétlenül elvonás. Az 1339: „Johannis de *Mokronch*" (MNy. 2: 369)

tulajdonnévi adat azonban — elsősorban a nagy időbeli távolság miatt — aligha tartozik ide. — Nem valószínű az a feltevés, hogy a *makrancos* a *marcangol* családjába vonható, és csak egy adatból ismert *marcangos* ’makrancos’ (MTsz) módosulata volna. — A *makranc* és *makroncás* nyelvjárási szó.” (TESZ 2 825–826.)

— Makrancos szavunk összetett szó. Előtagja a: ’**ma**’ (ló), amelyhez **–k** mozzanatos igeképző, vagy névszóképző csatlakozott. (l.: T. Somogyi Magda: Kicsinyítő-becéző képzőink történetéről, 292.) Amely ’**mak**’ előtaghoz a ’**rancos**’ (> ráncos) utótag csatolódott. Mert:

„Az eredetileg konkrét jelentésű ráncba szed elvont értelmét (3. jelentés) az magyarázza, hogy a rakoncátlan, makacskodó személy megfegyelmezése olyan nehéz feladat, mint a merev házivászonból készült ruhaneműnek kézzel végzett redőzése.” (TESZ 3 343.)

Makrancos szavunk olyan ’**ma**’ (ló) viselkedésére utal, amelynek „megfegyelmezése olyan nehéz feladat, mint a merev házivászonból készült ruhaneműnek kézzel végzett redőzése.”

— Mily csodálatos és gyönyörű! — a mi *lovakkal bőségesen ellátott* nyelvünk!

Irodalom

A magyar nyelv történeti etimológiai szótára Akadémiai Kiadó, Bp. 1967.
Baboss Ernő 1957. /Magyar Nyelv/
Bárczi Géza: A magyar nyelv életrajza, Budapest, Gondolat 1975.
Bárczi Géza: A magyar nyelv múltja és jelenje, Budapest, Gondolat 1980.
Baski Imre: A kazak madijar nemzetségnév és a magyar népnév állítólagos közös eredetéről Nyelvtudományi Közlemények 107.
Benkő Mihály - Babakumar Khinayat: A keleti magyarság írott emlékeiből Masszi Kiadó, 2007.
Bényei Ágnes: Helynévképzés a magyarban Debreceni Egyetemi Kiadó. 2012.
Budapesti TELEFONKÖNYV 1992.
Fehértói Katalin: Árpád-kori személynévtár 2004.
Kiss Lajos: FÖLDRAJZI NEVEK ETIMOLÓGIAI SZÓTÁRA Akadémiai K. Bp. 1978.
Kis Tamás: A „palatális" dzś a magyarban Debreceni Egyetem, Magyar Nyelvtudományi Tanszék
Németh Gyula: A honfoglaló magyar nép kialakulása Budapest Akadémiai Kiadó, 1991.
Csornai Katalin: Négy égtájon barbár csillag ragyog Bp. 2007.)
Ryjik, Kyril: L' idiot chinois, initation éléméntaire a la lecture intelligible des caracteres chinois Paris Payot, 1980.
Szekeres István: A 'magyar' népnév történeti összehasonlító vizsgálata 1992.
Szekeres István: A magyar népnév történeti etimológiája
Szekeres István: A SZÉKELY ÉS AZ ÓTÖRÖK ÍRÁS JELTÖRTÉNETE Bevezetés a történeti összehasonlító jeltörténet módszertanába Budapest, Mundus Kiadó, 2008.
Szekeres István: Uráli, nemeket jelölő fejszimbólumok történeti összefoglalása, s ami körülöttük van (2019)
Szekeres István: Amikor megszólalnak a régészeti leletek (2021)
Szekeres István: Uráli, nemeket jelölő fejszimbólumok történeti összefoglalása, s ami körülöttük van (2019)
T. Somogyi Magda: KICSINYÍTŐ-BECÉZŐ KÉPZŐINK TÖRTÉNETÉRŐL (Eötvös Lóránd Tudományegyetem)